

Jan Charytański

Elementy treściowe programu katechezy dla dzieci i młodzieży szkół podstawowych

Collectanea Theologica 42/3, 75-87

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JAN CHARYTAŃSKI SJ, WARSZAWA

ELEMENTY TREŚCIOWE PROGRAMU KATECHEZY DLA DZIECI I MŁODZIEŻY SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

Każda zmiana programu, zarówno w szkolnictwie jak i katechezie, powoduje zachwianie panującej równowagi, może być okazją powstawania pewnego zamętu. Zwłaszcza odnośnie do katechezy stawia się pytanie o racje zmiany programu. Przecież objawienie nie ulega zmianom.

Słowo Boże wprawdzie jest niezmiennie, ale w ciągu wieków Kościół coraz głębiej je rozumie, coraz lepiej wyraża. Dostrzegamy ten proces w rozwoju dogmatów, w powstawaniu i ewolucji różnych szkół teologicznych. W naszych czasach widzimy ten postęp szczególnie w rozwoju ruchu biblijnego i liturgicznego. Jednocześnie Kościół, skierowany do ludzi wszystkich czasów, ma przemawiać do nich w sposób dla nich dostosowany, ma ukazywać objawienie jako konieczne światło dla zrozumienia sensu życia ludzkiego i jego istotnych problemów. Człowiek zaś ustawicznie się zmienia w zależności od warunków życia.

Katecheza jest jedną z form misji słowa w Kościele. Stanowi niejako pomost między słowem Bożym i teologią a konkretnym odbiorcą słowa Bożego, żyjącym w określonym czasie i danej szerokości geograficznej. Jest niejako funkcją zmian zachodzących w świecie i znajdujących swój oddźwięk w życiu Kościoła. Właśnie dlatego w historii katechezy spotykamy ustawicznie okresy tak zwanej odnowy katechetycznej, reformy katechezy, zmiany form. W rzeczywistości nie chodzi o przeciwstawienie starego — nowemu, złego — dobremu czy gorszego — lepszemu, ale jedynie o zupełnie naturalny proces rozwoju Kościoła poznającego coraz lepiej Słowo Boże i rozwiązującego problemy, jakie stawia przed nim konkretne życie danej epoki.

Takich właśnie przemian obecnie jesteśmy świadkami. Znajdujemy się jednak w szczęśliwszej sytuacji niż wielu naszych poprzedników. Ojcowie Soboru Watykańskiego II przeanalizowali współczesne problemy świata i Kościoła, a odpowiadającą im samoświad-

domość Kościoła wyrazili w dokumentach soborowych, przede wszystkim w czterech konstytucjach. Praca ta przyniesie owoce jedynie wtedy, gdy myśli, zasady, ujęcia soboru przenikną świadomość wszystkich wierzących.

Sobór stanowi więc impuls a zarazem drogowskaz do przemyślenia na nowo zadań i form katechezy, do dostosowania jej do potrzeb współczesnego człowieka i nowej samoświadomości Kościoła. Zadaniem zaś artykułu jest ukazanie wewnętrznych powiązań między ujęciami programu a wskazaniem soboru. Zagadnienie to zostanie ujęte w trzech punktach: roli Pisma św. i liturgii oraz funkcja katechezy w Kościele.

I. Rola Pisma św. w katechizacji

W dotychczasowych programach Pismo św. zawsze było jednym z głównych przedmiotów katechizacji. Obecnie nie chodzi więc o wprowadzenie Pisma św. do katechizacji, ale o sprecyzowanie jego roli w świetle Soboru Watykańskiego II.

1. Postulaty soborowe

Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym domaga się, „aby całe nauczanie kościelne, tak jak sama religia chrześcijańska, żywiło się i kierowało Pismem św.” (KO 21). Jeszcze wyraźniej powtarza to wymaganie wymieniając posługę słowa, a więc „kaznodziejstwo, katechezę i wszelkie nauczanie chrześcijańskie” (KO 24). Właśnie na te miejsca powołuje się *Directorium Catechisticum Generale*, ukazując Pismo św. jako istotne źródło katechizacji¹.

Ponadto ta sama konstytucja określa bliżej istotę objawienia, z którym ma dziecko spotkać się w katechizacji. Bóg objawił się nie w sformułowaniach abstrakcyjnych, teoretycznych, ale przede wszystkim w wydarzeniach i związanych z nimi słowach. Objawił się w procesie historycznym swojej interwencji w dziejach ludzkości. Objawienie obejmuje nie tylko misterium Boga, ale również jego plan zbawczy wobec człowieka. Wyjście z Egiptu jest nie tylko wydarzeniem historycznym, które dziecko powinno poznać jako fakt z przeszłości. Jest ono jednocześnie objawieniem ekonomii zbawienia, w której Bóg wyzwał, jednoczy ze sobą i powierza zadania. W tym wydarzeniu Bóg objawia siebie i swój plan zbawczy wobec człowieka. Podobnie w Nowym Testamencie na przykład w chrzcie

¹ *Directorium Catechisticum Generale*, Città del Vaticano 1971, nr 14 (odtąd oznaczane skrótem DCG).

Jezusa w Jordanie nie możemy rozróżniać wydarzenia jedynie historycznego i objawienia, ograniczającego się do słów „ten jest mój Syn umiłowany, w którym mam upodobanie” (Mt 3, 17). W całym bowiem wydarzeniu, przekazanym nam przez ewangelistów, Bóg objawia Jezusa z Nazaretu jako obiecanego Mesjasza, a jednocześnie ukazuje jego rolę i misję w dziele zbawienia.

Objawienie nie jest tylko informacją, ale przede wszystkim wezwaniem, skierowanym do człowieka i domagającym się odpowiedzi całego człowieka, decydującego się na współdziałanie z Bogiem (KO 2, 3, 4). Opowiadanie Księgi Rodzaju o grzechu pierwszych ludzi jest nie tylko objawieniem tajemnicy grzechu w świecie, ale ponadto wezwaniem do wyboru drogi Bożej, skierowanym do ludzi wszystkich czasów. Podobnie Mateuszowy obraz sądu ostatecznego (Mt 25, 31—46) nie wyczerpuje się w objawieniu sprawiedliwości Bożej i kryteriów jej wyroku, ale jest ponadto wezwaniem i wskazaniem drogi, na jaką mają wkroczyć uczniowie Chrystusa szukając Go w każdym bliźnim. Ten aspekt historyczny, dynamiczny i egzystencjalny objawienia podkreśla wspomniane powyżej dyrektorium jako obowiązujący w ukazywaniu Objawienia (DCG nr 11, 39).

2. Problem katechetyczny

Ukazanie Pisma św. jako głównego źródła katechezy, jak również podkreślenie w objawieniu aspektu historycznego, dynamicznego i egzystencjalnego stawia przed współczesną katechezą kilka problemów.

Czy można ograniczać naukę Pisma św. jedynie do kilku lat katechizacji, czy też należy uczynić z niego istotne źródło wszystkich lat niezależnie od głównego tematu każdego roku katechizacji? Czy przede wszystkim można ograniczyć naukę Pisma św. Starego Testamentu jedynie do jednego roku pozostawiając chrześcijanina na całe życie ze zrozumieniem Starego Testamentu, jakie mógł osiągnąć jako dziesięcioletnie dziecko?

Czy można utrzymać podział na historię biblijną i katechizm? Jeśli „nauka wiary” dokonuje się w katechizmie, historia biblijna (nauka Pisma św.) staje się jedynie nauką historii naszej religii lub też opowiadaniem umoralniającym w oparciu o przykłady zaczerpnięte z Pisma św. W takim ujęciu Pismo św. przestaje być istotnym nurtem objawienia sprzecznie z postulatami soboru. Jeśli jednak ujmemy naukę Pisma św. w formie historii biblijnej z podkreśleniem objawienia, możemy postawić pytanie, czemu służy następująca potem nauka katechizmu? Czyż byśmy mieli dwa źródła objawienia? Czyż byśmy mieli dwie różne formy nauki wiary, wychowania wiary?

3. Pismo św. w nowym programie

Te dwa, powyżej naszkicowane problemy, pragnie rozwiązać obecnie obowiązujący program, czyniąc z Pisma św., zarówno Nowego, jak Starego Testamentu, istotne źródło katechizacji.

W cyklu pierwszym, I—IV rok katechizacji, Pismo św. według wskazań ogólnych programu stanowi materiał podstawowy całego cyklu. Praktycznie więc znika forma „małego katechizmu”, na którym opierało się przygotowanie do pierwszej spowiedzi i komunii w drugim roku katechizacji. Ten sam materiał jest obecnie ujęty bardziej biblijnie. Szczególnie mocno wyeksponowane jest Pismo św. w trzecim i czwartym roku katechizacji. Tu właśnie wyraźnie występuje Stary Testament. Nie jest to jednak historia biblijna w sensie wieku Oświecenia czy z czasów katechizmu *Dehare'a*. Uwagi programu mówią o historii zbawienia, podkreślając, że trwa ona do dziś. Toteż program nakazuje od wydarzeń i słów w ich wartości historycznej przechodzić do oznaczonego w nich misterium objawienia i dokonującego się zbawienia. Opowiadanie Janowe o wskrzeszeniu Łazarza (J 11, 1—44) nie znajduje swej pełnej aktualizacji katechetycznej w apologetycznym wniosku o bóstwie Chrystusa, ale zgodnie z tradycją Kościoła i teologicznymi założeniami ewangelii św. Jana powinno prowadzić w katechezie do wiary w Chrystusa, źródło nowego życia, jakie otrzymujemy na chrzcie. Wydarzenie to, a właściwie objawione w nim misterium, jest aktualne do dziś, dokonując się ustawicznie w rzeczywistości Kościoła, w jego macierzyństwie. Ponadto aby ustrzec katechetów przed historycyzmem i moralizmem niektórych historii biblijnych, program przy omawianiu materiału katechetycznego przed materiałem biblijnym na pierwszym miejscu wymienia tematy doktrynalne i liturgiczne. Obie grupy tematów łączy wewnętrznie, nakazując wyprowadzać tematy doktrynalne i liturgiczne właśnie z Pisma świętego².

Również w cyklu drugim (V—VIII rok katechizacji) Pismo św. stanowi podstawę katechezy jako źródło poznawania prawd wiary i zawartego w nich wezwania Bożego. W piątym do ósmego roku katechizacji również zanika dawny katechizm w swej historycznej formie potrydenckiej czy neoscholastycznej. W piątym i szóstym roku katechizacji celem jest głębsze wprowadzenie w Objawienie Boże w Starym i w Nowym Testamencie, poznanie najważniejszych wydarzeń zbawczych, jak również podstawowych idei teologii biblijnej (np. lud Boży, przymierze, przebywanie Boga ze swoim ludem, kapłaństwo ludu). W tłumaczeniu wybranych tekstów Pisma św. katecheta ma szukać światła w tradycji i w sformułowaniach urzędu nauczycielskiego. W ten sposób program w tych dwu

² *Ramowy program katechizacji w zakresie szkoły podstawowej, (I—VIII)*, Warszawa 1971, 4, 11—12 (odtąd oznaczany skrótem RP).

latach katechizacji pragnie połączyć organicznie naukę wiary w oparciu o Pismo św. z sformułowaniami bardziej doktrynalnymi, zbliżając się do formy katechizmu biblijnego.

W dwu następnych latach program kładzie wyraźniejszy akcent na zagadnienie życia chrześcijańskiego. Niemniej i tu Pismo św. pozostaje istotnym źródłem. Katechizowany ma nauczyć się szukać w Piśmie św., a zwłaszcza w ewangeliach, wskazań życia moralnego, światła w rozwiązywaniu problemów życiowych. Program nie chce usunąć dekalogu z wychowania moralnego. Uznaje jego wartość jako słowa objawionego, ciągle żywego w tradycji Kościoła. Uważa jednak, że nie jest on jedyną formą ani w Starym Testamencie, ani tym bardziej w Nowym. Program pragnie katechezę moralną ubogacić o treści czerpane zarówno z proroków, jak i z ewangelii, listów czy wreszcie Dziejów Apostolskich. Proroctwo o Mesjaszu, „księciu pokoju” (Iz 9, 1—6) rzuca wiele światła na rolę Kościoła i każdego chrześcijanina w staraniu dzisiejszych czasów o sprawiedliwy pokój. Ewangeliczny duch ubóstwa pozwala wyjść daleko poza prawnicze ujęcie prawa własności. Pawłowa nauka o chrzcie specyficznie oświetla stosunki międzyludzkie odkupionych, wśród których nie może być już żadnych granic.

Cechą charakterystyczną tego cyklu (V—VIII) jest podkreślanie przy nauce Pisma św. tkwiącego w nim wezwania i odpowiedzi, jaką człowiek powinien dawać Bogu wzywającemu (RP 13—15, 17).

Niezmiernie ważny jest wskaźnik doboru odpowiednich perykop biblijnych dla ośmiu lat nauczania. Możemy wyróżnić dwa kryteria. Jednym jest nowy porządek czytań liturgicznych tak roku liturgicznego, jak obrzędów sakramentalnych. Wprowadzenie rozkładu trzyletniego, a zwłaszcza powiększenie ilości czytań starotestamentalnych, postawiło przed katechezą nowe zadania. Wierni nie są przygotowani do owocnego przyjmowania tych tekstów. Katecheza zatem pierwszych ośmiu lat nauczania ma przygotować dziecko do ich zrozumienia, dostrzeżenia w nich wezwania Bożego, jak również potrzeby dawania Bogu odpowiedzi. W poszczególnych latach wybieramy więc przede wszystkim te perykopy, które występują w czytaniach liturgicznych. Drugie kryterium stanowi samo dziecko. W pierwszych latach katechizacji zaczynamy od czytań łatwiejszych, by w miarę dojrzewania dziecka prowadzić je do przyjęcia perykop trudniejszych (RP 13).

Może jednak nasuwać się pewna wątpliwość. Czy katechizacja nie stanie się zbyt nużącą i jednostajną przy tak ustawicznym czerpaniu z Pisma św.? Zarzut byłby słuszny przy stosowaniu nauki Pisma św. w formie historyzującej katechezy biblijnej, tworzącej na przykład synopsę czterech ewangelii dla podania jednego łącznego opowiadania o zmartwychwstaniu, narodzeniu itp. Podkreślenie w programie znaczenia teologii biblijnej, zgodnie zresztą z założenia-

mi nowego układu czytań, każe nam rozpatrywać poszczególne perykopy czterech ewangelistów, szukając w konkretnych tekstach tego, co Bóg chciał nam objawić w słowach ewangelisty w kontekście jego teologii. Dzięki temu mimo powracania pewnych zagadnień nie będą się powtarzały treści biblijne.

4. Wnioski

Spróbujmy obecnie sformułować istotne postulaty programu ramowego:

a) Nauka wiary, przyjęcie Objawienia, dokonuje się dzięki spotkaniu dziecka z autentycznym tekstem Pisma św.

b) Toteż Nowy Testament przenika wszystkie lata katechizacji. Stary Testament natomiast występuje wyraźnie od trzeciego roku i towarzyszy dziecku aż do ostatniego roku drugiego cyklu. Pismo św. jest źródłem całej katechizacji.

c) W wydarzeniach i słowach historii zbawienia obu Testamentów podkreśla się nie tyle informację, ile wezwanie Boże i odpowiedź człowieka.

d) Owocem tych lat katechizacji powinno być uzdolnienie dziecka do czytania we wierze Pisma św. oraz owocne uczestnictwo w liturgii słowa.

II. Rola liturgii w katechizacji

Liturgia w dotychczasowych programach zajmowała znacznie mniej miejsca niż Pismo św. Niemniej istotnym zagadnieniem tego punktu będzie nie tyle kwestia ubogacenia programu elementem liturgicznym ile raczej rola liturgii w katechizacji.

1. Postulaty soborowe

Konstytucja o liturgii świętej za enc. *Mediator Dei* ujmuje liturgię przede wszystkim jako aktualizację misji kapłańskiej Chrystusą (KL 5, 7). Dlatego tak mocno podkreśla Jego wieloraką obecność w Kościele. Udział zatem w liturgii Kościoła jest nie tyle czią oddawaną Bogu od strony człowieka, ile raczej udziałem w uświęcającym kulcie Chrystusa, jedyne Pośrednika. Uczestniczący w liturgii razem z Chrystusem oddają cześć Ojcu, a jednocześnie dostępują zbawienia, uświęcenia mocą Ducha Świętego (KL 7). Dalsze dokumenty soborowe poszerzają pojęcie kultu, obejmując nim całe życie ochrzczonych (KK 10, 34; DA 3, 4; DK 2). Liturgia jest zatem źródłem życia Kościoła i wszystkich należących do niego. Jedynie bowiem przez wiarę i sakramenty dokonuje się zjednoczenie

z Chrystusem Pośrednikiem. Liturgia jest jednocześnie szczytem, ponieważ Kościół jest ludem Bożym wybranym i przeznaczonym do oddawania czci Bogu w duchu i w prawdzie. W liturgii wreszcie dokonuje się uświęcenie całego świata, ustawiczne skierowanie go do Boga. *Konstytucja o liturgii świętej* podkreśla ponadto wartości wychowawcze tkwiące w sprawowaniu liturgii. Obejmują one nie tylko słowo, zawarte w czytaniach, ale również modlitwy czy wreszcie znaki, symbole liturgiczne. Toteż wspomniana konstytucja domaga się katechezy liturgicznej zarówno towarzyszącej sprawowaniu liturgii, przede wszystkim sakramentów, jak również katechezy przygotowującej do czynnego świadomego i owocnego uczestnictwa w liturgii (KL 19, 35).

2. Problem katechetyczny

Czy liturgia, źródło i szczyt działalności Kościoła, może być tylko „przedmiotem” katechizacji, czy też raczej powinna być jej źródłem a także celem? Jest przedmiotem, gdy podajemy na katechizacji wiedzę o sakramentach i roku liturgicznym. Staje się źródłem, gdy katechezę sakramentów wyprowadzamy z całokształtu obrzędów, uwzględniając zarówno czytania, jak i biblijną symbolikę znaków sakramentalnych. Staje się również źródłem, gdy główne misteria naszej wiary wiążemy z ich uobecnianiem się w roku liturgicznym i w tłumaczeniu ich opieramy się na doborze czytań, podanych przez urząd nauczycielski i to w kontekście całych formularzy mszalnych. Liturgia staje się wreszcie celem katechizacji, gdy praca katechetyczna wielu lat nastawiona jest na przygotowanie katechizowanych do czynnego i owocnego uczestnictwa w liturgii (DCG nr 25). Przygotowanie to obejmuje przede wszystkim świadomość dokonującego się w liturgii misterium, a zwłaszcza świadomość zbawczej obecności Chrystusa. Oczywiście przygotowanie to zawiera w sobie wiedzę. Uczestnictwo jednak owocne zakłada ponadto istnienie postaw charakterystycznych dla poszczególnych sakramentów, jak również dla różnych okresów roku liturgicznego. Powstaje wreszcie ostatnie pytanie, czy cel ten można osiągnąć mówiąc o sakramentach i liturgii w jednym tylko roku, w oderwaniu od nauki wiary i życia chrześcijańskiego, czy też, podobnie jak przy nauce Pisma św., należy wychowanie liturgiczne rozciągnąć na osiem lat katechizacji?

3. Liturgia w nowym programie

Uwagi wstępne do cyklu pierwszego (I—IV) jako zasadniczy cel ukazują wprowadzenie dzieci w konkretne życie liturgiczne parafii i związaną z nim realizację życia chrześcijańskiego. Również tajemnice wiary mają się dziecku kojarzyć ze świętami. Toteż rok liturgiczny ma być uwzględniany w toku czterech lat katechizacji

pierwszego cyklu. Katechizacja ma przygotować dzieci do uczestnictwa w liturgii świąt poprzez zrozumienie dokonującego się w nich misterium. Nie wystarczy zatem opowiedzieć dziecku o wydarzeniu Bożego Narodzenia. W oparciu o formularze mszalne należy ukazać znaczenie zbawcze tego wydarzenia oraz jego aktualność w życiu współczesnego Kościoła, w którego uroczystościach liturgicznych wydarzenie to niejako się uobecnia (KL 102), dając wiernym udział w „przedziwnej wymianie” między Bogiem a człowiekiem (modlitwa nad darami Mszy św. Bożego Narodzenia o północy, kolekta trzeciej Mszy św.).

Również kształtowanie sumienia w tych latach ma łączyć się z życiem liturgicznym i postawami liturgicznymi. Nie chodzi w tym wypadku oczywiście o traktowanie wychowania sumienia tylko jako przygotowania do pierwszej spowiedzi. Trzeba natomiast ukazać życie chrześcijańskie jako realizację życiową obdarowania nadprzyrodzonego, otrzymanego na chrzcie, oraz jako wypełnianie zobowiązań tego sakramentu. Miłość chrześcijańska winna kojarzyć się dziecku z chrztem i Eucharystią. Wprowadzenie w życie pokuty chrześcijańskiej najlepiej przeprowadzać w okresie W. Postu, kiedy cały Kościół przeżywa swe nawrócenie i oczyszczenie. Postawa radości winna dominować w katechezie okresu wielkanocnego.

Największa nowość występuje w trzecim i czwartym roku katechizacji. Celem ich jest pełne uczestnictwo w Eucharystii w święta i niedziele, jak również wprowadzenie dzieci w strukturę Mszy św. Program mówi o pogłębieniu życia pokuty poprzez przygotowanie dzieci do spowiedzi okresowych związanych również z cyklami liturgicznymi. Tak więc w tych dwu latach katechizacji program na pierwsze miejsce wysuwa zagadnienia liturgiczne, przede wszystkim sakramenty, a wśród nich Eucharystię (RP 10—11). Można powiedzieć, że trzy sakramenty, a mianowicie chrzest, Eucharystia i pokuta, występują w programie poszczególnych lat tego cyklu. Nacisk położony na wychowanie liturgiczne widoczny jest również w tak zwanych praktykach, wyszczególnionych przez program.

W cyklu drugim (V—VIII) nazwa i cel w niej wyrażony podkreślają znaczenie liturgii: „dojrzałość chrześcijańska” — przygotowanie do bierzmowania. Powraca również, oczywiście na wyższym już poziomie, zadanie wychowania do uczestnictwa w liturgii roku kościelnego i sakramentów. Rok liturgiczny ze swymi czytaniemi pozostaje dalej istotnym czynnikiem wychowania wiary. Podobnie katecheza sakramentów nie ogranicza się do jednego roku, ale powinna powracać w całym cyklu. W ostatnich dwu latach, w których nacisk jest położony na wychowanie sumienia chrześcijańskiego, program omawia szczegółowo związek życia moralnego z sakramentalnym, jak również podkreśla w sakramentach ich charakter dialogiczny wezwania i odpowiedzi, zobowiązania ze strony człowieka.

Oprócz pogłębienia biblijnego program pragnie ubogacić katechezę moralną o jeszcze jeden element. Chce ukazać jej wymiar sakramentalny. Podstawą bowiem życia chrześcijańskiego jest misterium paschalne i związek z Chrystusem, dokonujący się w sakramentach. Są one nie tylko ubogaceniem, uzdolnieniem, ale przede wszystkim spotkaniem z Chrystusem wywyższonym. W spotkaniu tym dokonuje się dialog, wezwanie i odpowiedź. Człowiek przyjmuje na siebie zobowiązanie. Istnieje ono we wszystkich sakramentach, nawet w sakramencie namaszczenia chorych. Sakrament ten daje chrześcijaninowi udział w cierpieniach Chrystusa i wzywa do świadomego współofiарowania (KK 11).

Program podkreśla również konieczność przybliżenia katechizowanym znaków liturgicznych, tak aby mogli odczytać w nich zarówno wezwanie Chrystusa jak i podejmowane zobowiązanie.

4. Wnioski

Odnosnie do liturgii w nowym programie dostrzegamy znaczne ubogacenie materiału, jak również zmianę nastawienia. Spróbujmy i tę dziedzinę ująć w kilka zasad:

a) Liturgia stała się źródłem poprzez wprowadzenie w obu cyklach roku liturgicznego czytań biblijnych. Jednocześnie program pragnie, by była ona źródłem w katechezie sakramentów poprzez tłumaczenie znaków sakramentalnych.

b) Katecheza sakramentów nie ogranicza się do jednego czy dwu lat, ale przenika oba cykle, aby można było nie tylko przekazać wiedzę o sakramentach, lecz przede wszystkim wychować właściwe im postawy duchowe. Katecheza sakramentów wiąże się z katechezą biblijną, jak również z katechezą życia chrześcijańskiego.

c) Liturgia stała się celem katechizacji, prowadzącej ustawicznie we wszystkich latach do uczestnictwa czynnego, owocnego i świadomego.

III. Katecheza o Kościele

W wielu programach na całym świecie, jak również we wielu podręcznikach, Kościół stanowił przedmiot jednej lub więcej jednostek katechizmowych. Dostrzegliśmy już, że Pismo św. i liturgia nie mogą być tylko przedmiotem katechizacji. Są źródłem, a jednocześnie jej celem. Podobne pytanie możemy postawić katechezie o Kościele. Czy Kościół ma być tylko przedmiotem, czy też raczej stanowi pewien wymiar katechizacji? Czy wystarczy wiara w misterium Kościoła, czy też potrzeba również wychowania świadomości przynależenia do Kościoła?

1. Postulaty soborowe

Objawienie jest wewnętrznie związane z rzeczywistością ludu Bożego. Dokonało się w wydarzeniach i słowach historii pierwszego ludu wybranego, w życiu Jezusa Chrystusa i pierwotnego Kościoła. Jako wezwanie Boże aktualizuje się zawsze w nowym ludzie Bożym (por. KO 2—3, 7).

Kościół urzeczywistnia się i ukazuje najdoskonalej w liturgii, przede wszystkim w zgromadzeniu eucharystycznym (KL 63; KK 11). Z drugiej strony każdy akt liturgiczny jest aktem społecznym Kościoła i tak powinien być spełniany (KL 26, 27).

Konstytucja dogmatyczna o Kościele zarówno naukę o Maryi, jak i eschatologię umieszcza w ramach życia Kościoła, nadając im wyraźnie eklezjalny charakter. *Konstytucja pastoralna o Kościele w świecie współczesnym* podkreśla charakter eklezjalny życia chrześcijańskiego. Każdy ochrzczony bowiem uczestniczy w funkcji znaku Kościoła i jest odpowiedzialny za misję Kościoła w świecie. Swym prywatnym życiem w jego konkretnych warunkach jest znakiem Boga w świecie i współdziała z Chrystusem w budowaniu Królestwa Bożego. W ten sposób bogaci lub też osłabia misję Kościoła powszechnego.

We wszystkich konstytucjach soborowych na nowo pojawia się głęboko w tradycji Kościoła zakorzenione określenie: Kościół — sakramentem powszechnego zbawienia (KK 1, 9, 48; KL 5). Należący do niego są wybrani, obdarowani, ale nie tylko dla własnego zbawienia. Na mocy swego uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa mają udział w pośrednictwie zbawienia. Całe ich życie ma być nastawione na tę misję w świecie.

2. Problem katechetyczny

Czy Kościół może być tylko przedmiotem jednej lub paru jednostek, czy też raczej powinien ustawicznie występować przy spotkaniu z Objawieniem, w wychowaniu liturgicznym, wychowaniu sumienia?

Czy Kościół jest tylko przedmiotem katechezy, czy też również źródłem i jej celem? Staje się źródłem, gdy życie Kościoła, a zwłaszcza życie jego świętych, jest źródłem poznania realizacji Królestwa Bożego poprzez Kościół. Staje się celem, gdy katecheza prowadzi wychowanków do odnalezienia swego miejsca i swej roli w Kościele, a przez to swej misji w świecie (DCG nr 35, 45).

3. Katecheza o Kościele w nowym programie

W cyklu pierwszym (I—IV) program ramowy wysuwa na pierwszy plan rzeczywistość Kościoła (RP 3). Dziecko wchodzące w szerszy świat poza własną rodzinę ma odkryć rzeczywistość Kościoła

powszechnego w swym Kościele lokalnym, swojej parafii, i znaleźć w nim swoje miejsce. Dlatego tajemnice wiary we wszystkich tych latach katechizacji mają ukazywać się w powiązaniu z przeżywaniem ich przez całą społeczność wierzących. Również sakramenty występują jako sakramenty Kościoła. Przez nie buduje się Kościół i spełnia swoją misję. Szczególnie w Eucharystii, przedstawianej w tych pierwszych latach katechizacji, podkreśla się jej kościelno-twórczy charakter (RP 3—4). Także historia zbawienia jako rzeczywistość ciągle aktualna ma być ukazywana w kontekście życia współczesnego Kościoła (RP 10—11). Toteż nic dziwnego, że poszczególne lata odpowiednio do dojrzewiania dziecka podsuwają coraz bogatszy i pełniejszy obraz Kościoła. Od Kościoła jako rodziny dzieci Bożych przechodzimy poprzez pojęcie ludu Bożego, owczarni Chrystusa aż do najtrudniejszego pojęcia „sakramentu powszechnego zbawienia”, w którym dla całego świata Chrystus realizuje zbawczy plan Ojca.

Te same zasady występują również w cyklu drugim (V—VIII). Prawdy wiary mają wiązać się z przeżywaniem ich przez Kościół powszechny. W sakramentach należy podkreślić ich rolę w życiu Kościoła powszechnego, np. w sakramencie pokuty — pojednanie z Kościołem, w bierzmowaniu — uzdolnienie do udziału w misji Kościoła itp. W wychowaniu sumienia program podkreśla odpowiedzialność kościelno-społeczną za prywatne życie chrześcijanina. Tak celem i zadaniem tych lat katechizacji staje się wychowanie świadomości przynależenia do Kościoła i odpowiedzialności za Kościół i jego misję w świecie (RP 13—14).

W roku piątym i szóstym katechizacji, koncentrującym się wokół Objawienia, chodzi nie tylko o związek prawd wiary z rokiem liturgicznym, ale również o ukazywanie powiązań wewnętrznych między wydarzeniami zbawczymi Starego i Nowego Testamentu a życiem Kościoła współczesnego. Wyjście z Egiptu w noc paschalną było dla Izraela wydarzeniem istotnym, kształtującym naród i jego historię. Jednocześnie jednak wydarzenie to było zapoczątkowaniem i zapowiedzią innej rzeczywistości, a mianowicie Paschy Chrystusa, w której rodzi się nowy lud Boży, Kościół. Ten właśnie moment jest najważniejszy dla katechezy omawianego cyklu. Podobnie odnośnie do prorocत्व Starego Testamentu katecheza nie zadowala się odniesieniem ich do osoby Jezusa Chrystusa, ale ponadto szuka ich aktualizacji w dziele Jezusa Chrystusa, dokonywanym ustawicznie w Kościele. Również wspomniane w programie idee teologii biblijnej (np. przymierze, przebywanie Boga ze swoim ludem) mają odnaleźć swą aktualizację w życiu Kościoła (RP 15), przede wszystkim w nawiązaniu do sakramentów.

W roku siódmym i ósmym, mającym jako główny cel wychowania sumienia, należy podkreślić wymiar społeczno-kościelny mo-

ralności chrześcijańskiej. Nie chodzi więc tylko o zapoznanie wychowanków z normami etyki naturalnej, dekalogiem, czy nawet wskazaniem Ewangelii, ale ponadto problemy moralne winny być powiązane z zadaniami Kościoła, mającego budować Królestwo Boże. Młody chrześcijanin świadomy swego chrztu, jak również zobowiązań podejmowanych w innych sakramentach, musi nauczyć się dostrzegać zadania w świecie, do wypełnienia których jest powołany i uzdolniony jako członek Ciała Chrystusa. Powinien wynieść z katechizacji świadomość, że zbawia się współdziałając z Chrystusem w zbawianiu świata.

4. Wnioski

Także ten punkt możemy zamknąć kilkoma stwierdzeniami:

a) W nowym programie Kościół już nie jest tylko przedmiotem paru jednostek tematycznych, ale niejako wymiarem całej katechizacji, występując w katechezach biblijnych, doktrynalnych, liturgicznych i w wychowaniu sumienia chrześcijańskiego.

b) W toku ośmiu lat katechizacji systematycznie bogaci się pojęcie Kościoła poczynawszy od obrazu rodziny dzieci Bożych aż do sformułowań najtrudniejszych jak sakrament powszechnego zbawienia.

c) Celem katechezy o Kościele, jak również całej katechizacji, jest wychowanie świadomości przynależenia do Kościoła i odpowiedzialności za jego misję w świecie.

Nowość obecnie obowiązującego programu nie polega więc na przesunięciu materiału z jednej klasy do drugiej. Nie mówiąc nic o następstwie tematów w konkretnym roku, dopuszczając wielorakie rozwiązania szczegółowego rozkładu materiału, wyraźnie uwagę czytelnika kieruje w inną stronę. Chodzi przede wszystkim o nowe spojrzenie na miejsce i rolę Pisma św., liturgii, na znaczenie katechezy o Kościele. Źródłem tego nowego spojrzenia jest sobór, a zwłaszcza cztery jego konstytucje. Sobór był wielkim wydarzeniem naszych czasów. Był owocem działania Ducha Świętego w Kościele. Zakończenie obrad soborowych jest jednocześnie początkiem dalszej troski o przeniknięcie idei soborowych do świadomości wszystkich wierzących i o tyle tylko będzie prawdziwie owocny, o ile dalszy wysiłek potrafi przebudować mentalność współczesnych chrześcijan, jak to wyraźnie podkreśla *Konstytucja o liturgii świętej*, mówiąc o reformie liturgii. Przyczynkiem do tej odnowy pragnie być również nowy polski program katechetyczny. Trzeba go jednak odczytywać zawsze w kontekście dokumentów soborowych i z myślą o stałym rozwoju Kościoła.

LE CONTENU DOCTRINAL DU NOUVEAU PROGRAMME CATÉCHÉTIQUE EN POLOGNE

Chaque changement de programme provoque un certain ébranlement de l'équilibre dans le travail catéchistique. Pour dissiper l'équivoque, l'auteur désire montrer le Concile comme facteur fondamental, postulant le changement et désignant aussi sa direction. Aussi, il analyse dans son article l'influence des documents conciliaires sur le nouveau programme polonais dans ses trois éléments essentiels. L'Écriture Sainte, la liturgie et la catéchèse sur l'Église constituent ces éléments.

Soulignant, d'après la *Constitution de la Révélation Divine* et la *Directorium Catechisticum Generale*, l'aspect historique, dynamique et existentiel de la révélation, l'auteur a une attitude critique à l'égard de la division, existant jusqu'à présent, entre l'histoire biblique et le catéchisme et présente la solution apportée par le nouveau programme. L'Écriture Sainte y est la source essentielle des substances catéchistiques pour les premiers huit ans de la catéchisation. Le choix est indiqué par le nouvel ordre de lecture ainsi que le développement psychique de l'enfant.

S'appuyant principalement de la *Constitution de la Sainte Liturgie* et aussi d'autres documents, l'auteur présente l'essence de la liturgie de l'Église et la prise en considération de cette liturgie dans le nouveau programme polonais. Elle doit être la source pour la formation de la foi et aussi pour la formation de la vie sacramentale. Elle est en même temps le but de la catéchèse préparant à une participation active, consciente et fructueuse dans la liturgie. C'est pourquoi, dans les années particulières, on tient compte de l'année liturgique dans ses périodes essentielles. C'est pourquoi aussi la catéchèse des sacrements ne se limite pas à une année, mais comme formation des attitudes sacramentales, elle pénètre toutes les années.

Le troisième point de la catéchèse, d'après le nouveau programme, est l'élément ecclésiologique. La tâche de la catéchèse entière est la formation de la conscience à l'appartenance à l'Église et la responsabilité pour l'Église et sa mission dans le monde. Aussi l'élément ecclésial revient dans chaque année de la catéchisation et, à mesure que l'enfant mûrit, il lui montre la réalité de plus en plus profonde de l'Église.

Aussi bien dans la formation de la foi selon la catéchèse biblique que dans la formation liturgique ou enfin dans la formation de la conscience à l'appartenance à l'Église le programme tient compte de l'élément de la catéchèse humaine, de la vie de l'homme, de ses problèmes et encore des tâches à remplir dans le monde humain. La formation de la conscience du chrétien constitue dans le programme encore un point pénétrant toute l'éducation.

Le nouveau programme polonais s'est éloigné donc de la division des sujets d'enseignement et se concentre autour des problèmes éducatifs, choisissant convenablement les substances de l'élément biblique, liturgique, ecclésial et moral. Le but essentiel du nouveau programme est de faire pénétrer dans la conscience de la jeunesse les principes et l'esprit du Concile Vatican II.